

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูที่มีต่อชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลู ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลู และเพื่อศึกษาบทบาทสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูที่มีต่อชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูที่มีต่อชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สรุปผลการวิจัย

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 1

องค์ประกอบของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูมีอะไรบ้างและมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

องค์ประกอบของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูในที่นี้ หมายถึง ส่วนต่าง ๆ ที่รวมกันแล้วทำให้เกิดเป็นสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูขึ้น ได้แก่ ผู้แสดง เครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี ขนบนิยมในการแสดง เพลงประกอบ กลอนสด สถานที่แสดง และโอกาสในการแสดง

1. ผู้แสดง

สมาชิกคณะลิเกฮูลูแต่ละคณะประกอบด้วย หัวหน้าคณะ นักร้อง และลูกคู่

หัวหน้าคณะ หมายถึง ผู้ที่เป็นคนขับกลอนสด (กาโระ) ในการแสดงลิเกฮูลู แต่ครั้งนั้นจะมีหัวหน้าคณะ 1 - 2 คน จะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ ซึ่งหัวหน้าคณะเปรียบเสมือนดารานำที่อยู่ในความสนใจของประชาชน ในการแสดงแต่ละครั้งจะอาศัยชื่อของหัวหน้าคณะเป็นจุดขาย

นักร้อง นักร้องคือผู้ที่ทำหน้าที่ร้องเพลงประกอบในการแสดงลิเกฮูลู ในการแสดงลิเกฮูลูแต่ละครั้งจะใช้นักร้องจำนวน 2 - 3 คน จะเป็นนักร้องชายหรือนักร้องหญิงก็ได้

ลูกคู่ ลูกคู่ในการแสดงลิเกฮูลูประกอบด้วยนักดนตรีและผู้แสดงลีลา โดยนักดนตรีทำหน้าที่เล่นเครื่องดนตรี ส่วนผู้แสดงลีลาจะทำหน้าที่ปรบมือและแสดงลีลาประกอบจังหวะ นอกจากนั้นลูกคู่ยังคอยร้องรับในช่วงการขับกลอนสดอีกด้วย ส่วนใหญ่แล้วในคณะลิเกฮูลูคณะหนึ่ง ๆ จะใช้ลูกคู่ประมาณ 10 - 20 คน

ในการแสดงลิเกฮูลูไม่มีการกำหนดจำนวนผู้แสดงที่แน่นอน อาจใช้ผู้แสดงมากหรือน้อยได้ตามความเหมาะสม โดยในปัจจุบันพบว่าแต่ละคณะนิยมใช้ผู้แสดงประมาณ 8 - 15 คน

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่เกิดขึ้นกับองค์ประกอบด้านผู้แสดงคือการใช้ผู้แสดงหญิงในการแสดงลิเกฮูลู โดยในสมัยโบราณไม่มีการฝึกหัดผู้หญิงเล่นลิเกฮูลู แต่ในปัจจุบันพบว่าผู้แสดงลิเกฮูลูหลายคนที่เป็นผู้หญิง

2. เครื่องแต่งกาย

ในอดีตผู้แสดงลิเกฮูลูมักแต่งกายเหมือนกับชาวบ้านทั่ว ๆ ไป คือ โปกศีระชะสวมเสื้อคอกลม นุ่งโจง บางครั้งเห็นชวานเพื่อชมขวัญคู่ต่อสู้ ต่อมามีการแต่งกายแบบการเล่นซีละ แต่จะไม่เห็นบริขหรือถือกริช โดยอาจจะยังคงเห็นชวานเพื่อชมขวัญคู่ต่อสู้

ส่วนในปัจจุบันการแต่งกายของผู้แสดงลิเกฮูลูจะมีอยู่ด้วยกัน 2 แบบ ขึ้นอยู่กับโอกาสในการแสดง หากเป็นการแสดงในงานตามบ้าน เช่น งานเข้าสุหน้หรืองานแต่งงาน ผู้แสดงจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไป แต่ถ้าหากเป็นการแสดงในงานใหญ่ เช่น งานเทศกาล งานประจำปี เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายก็จะต้องสวยงามเป็นพิเศษ นิยมใช้เครื่องแต่งกายแบบมลายู

3. เครื่องดนตรี

ในอดีตเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงลิเกฮูลูมีอยู่ 3 ชิ้น ได้แก่ รำมะนาใหญ่ รำมะนาเล็ก และฆ้อง แต่ปัจจุบันได้มีการใช้เครื่องดนตรีประกอบการแสดงลิเกฮูลูเพิ่มขึ้น ได้แก่ ฆ้องโหม่ง ฉิ่ง ลูกเข้ก และแทมบูริน ซึ่งเครื่องดนตรีทั้งหมดนี้ถือเป็นเครื่องดนตรีมาตรฐานที่ใช้กันอยู่ทั่วไปทุกคณะ

นอกจากนั้นอาจจะใช้เครื่องดนตรีประเภทอื่นเพิ่มเข้ามาในการแสดงอีกก็ได้ เช่น ขลุ่ย หีบเพลงปาก เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่านักดนตรีในแต่ละคณะจะสามารถเล่นเครื่องดนตรีประเภทใดได้ เพื่อให้การแสดงลีเกศดูน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

4. ขนบนิยมในการแสดง

ขั้นตอนในการแสดงลีเกศดูในปัจจุบันมีรูปแบบดังนี้

1. โหมโรง เริ่มต้นด้วยการตีกลองเพื่อเป็นสัญลักษณ์ให้ผู้ชมทราบว่าการแสดงลีเกศดูเริ่มต้นขึ้นแล้ว และโหมโรงโดยเครื่องดนตรีทั้งวง จากนั้นจะเป็นการร้องเพลงโหมโรง โดยหัวหน้าคณะซึ่งจะเป็นการกล่าวทักทายผู้ชมและบอกจุดประสงค์ของการแสดงในครั้งนั้น

2. ร้องเพลง เพลงที่นำมาร้องนั้นมีได้หลายแบบ โดยอาจจะเป็นเพลงที่กำลังเป็นที่นิยมในขณะนั้น แต่นำมาแปลงเนื้อร้องเป็นภาษามลายูถิ่น หรือถ้านักร้องสามารถพูดภาษาไทยได้คล่องก็อาจจะร้องเพลงที่เป็นภาษาไทยเลย นอกจากนี้ยังมีเพลงเก่าเช่นเพลงอินเดีย เพลงมลายู หรือเป็นเพลงที่แต่งขึ้นมาเองก็ได้

3. ขับกลอนสด (กาโรละ) ขั้นตอนนี้จะทำหน้าที่ของหัวหน้าคณะที่เป็นผู้ขับกลอนสด ซึ่งเป็นการร้องบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ หรือร้องโต้ตอบกัน

4. อ่ำลา เป็นการสรุปการแสดงในครั้งนั้นและร้องเพลงอ่ำลาผู้ชม

ความแตกต่างของขั้นตอนการแสดงในอดีตกับปัจจุบัน คือ ในอดีตจะมีการไหว้ครู และอาจมีบอมหรือหมอมือคอยบดบังความผูกต่อผู้ แต่ในปัจจุบันหลังจากโหมโรงเสร็จแล้วก็ต่อยด้วยร้องเพลงเลย ความแตกต่างอีกประการหนึ่งคือ ในอดีตจะไม่มีการอ่ำลา หลังจากขับกลอนสดจบก็เป็นอันว่าจบการแสดง

การเปลี่ยนแปลงทางด้านขนบนิยมในการแสดงลีเกศดูอีกด้านหนึ่ง คือ ในอดีตการแสดงจะเป็นการประชันกันของ 2 วง โดยทั้ง 2 วงนี้จะนั่งอยู่ใกล้ ๆ กันและแสดงสลับกันไปเรื่อย ๆ ร้องโต้ตอบกันไปมาโดยเขาจุดอ่อนของฝ่ายตรงข้ามขึ้นมาเป็นประเด็นในการโต้ แต่ในปัจจุบันลักษณะการแสดงเปลี่ยนไปคือจะมีการกำหนดประเด็นในการแสดงแต่ครั้งว่าจะแสดงในประเด็นใด แล้วขับกลอนเกี่ยวกับประเด็นนั้น ๆ โดยถ้าหากเป็นการแสดงในงานใหญ่ ๆ มักจะเชิญคณะลีเกศดูไปเพียงคณะเดียว แต่ถ้าเป็นการแสดงในงานตามบ้านยังคงแสดงกัน 2 วงอยู่ แต่ลักษณะการแสดงไม่ใช่รูปแบบของการโต้ตอบกันดังเช่นสมัยก่อนแล้ว

รูปแบบของการแสดงที่เปลี่ยนไปนี้ยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตามมาอีก ด้านคือลักษณะการนั่งของลูกคู่ แต่เดิมลูกคู่จะนั่งล้อมกันเป็นวง แต่ปัจจุบันจะนั่งเรียงแถวหน้ากระดาน ทั้งนี้เนื่องจากในอดีตเป็นการร้องโต้กัน การนั่งล้อมวงจะสามารถแสดงพลังเสียงออกมาได้ดีกว่า แต่ในปัจจุบันจะใช้การนั่งเรียงแถวเพื่อแสดงให้เห็นถึงลีลาของลูกคู่

5. เพลงประกอบ

ในอดีตเพลงที่ใช้ร้องประกอบการแสดงลิเกฮูลูนั้นจะเป็นเพลงเก่า ๆ ที่ร้องสืบต่อกันมา อย่างเช่น เพลงอินเดียหรือเพลงมลายู ต่อมาได้มีการประยุกต์โดยใช้นำทำนองเพลงมาใส่เนื้อร้องภาษามลายูถิ่นเข้าไป โดยลักษณะของการแต่งเพลงโดยยืมทำนองมาจากเพลงอื่นนี้ ยังได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบันนี้ นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีการร้องเพลงไทยที่ได้รับความนิยมอยู่ในขณะนั้นด้วย ทั้งเพลงไทยสากลและเพลงไทยลูกทุ่ง

สิ่งที่เปลี่ยนแปลงอีกประการหนึ่งคือปัจจุบันมีการแต่งเพลงที่มีเนื้อหาที่ให้ประโยชน์กับประชาชนด้วย ไม่ว่าจะเป็นเพลงเกี่ยวกับข่าวสารต่าง ๆ หรือเพลงที่ให้คติสอนใจ

6. กลอนสด

กลอนสดหรือกาโระ เป็นสิ่งที่เป็นจุดเด่นของการแสดงลิเกฮูลู ผู้ที่ทำหน้าที่ขับกลอนสดคือหัวหน้าคณะ การขับกลอนสดเป็นการแสดงถึงปฏิภาณไหวพริบของหัวหน้าคณะได้เป็นอย่างดี ถ้าหากหัวหน้าคณะคนใดมีความสามารถทางด้านการขับกลอนสดก็จะได้รับความนิยมจากผู้ชมมาก โดยจุดแตกต่างของกลอนสดในอดีตกับในปัจจุบันอยู่ที่เนื้อหาของบทกลอน ในอดีตการแสดงลิเกฮูลูมักจะเป็นการโต้ตอบกันระหว่างคณะลิเกฮูลู 2 คณะ ดังนั้นในการขับกลอนจึงหยิบยกเอาจุดอ่อนของแต่ละฝ่ายมาได้กัน แต่ในปัจจุบันจะเน้นเนื้อหาที่ชาวบ้านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

นอกจากนั้นความเปลี่ยนแปลงอีกประการหนึ่งคือภาษาที่ใช้ในการขับกลอนสดซึ่งในอดีตจะใช้ภาษามลายูถิ่นเท่านั้น แต่ปัจจุบันมีการใช้ภาษาไทยผสมกับภาษามลายูถิ่นในการขับกลอน

7. สถานที่แสดง

การแสดงลิเกฮูลูในอดีตมักจะแสดงกันบนลานว่าง ๆ อย่างเช่น พื้นที่ว่างในหมู่บ้าน ลานในมัสยิด หรืออาจเปิดการแสดงบนเรือนก็ได้ ขอเพียงแต่ให้มีพื้นที่สำหรับให้คณะลิเกฮูลูนั่งได้เท่านั้นก็สามารถที่จะแสดงได้แล้ว

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับองค์ประกอบทางด้านสถานที่แสดงคือ ในปัจจุบันเพื่อความเป็นสัดส่วนในการแสดงผู้ว่าจ้างบางรายอาจจะจัดเตรียมเวทีแสดงไว้ให้ ซึ่งเวทีแสดงในงานตามบ้านนั้นจะเป็นเวทีที่สร้างขึ้นง่าย ๆ สูงประมาณ 1 เมตร และมีขนาดประมาณ 4 x 6 เมตร เป็นเวทีโล่ง ๆ ไม่ต้องมีฉากหรือเครื่องตกแต่งอื่นใด

8. โอกาสในการแสดง

โอกาสในการแสดงลิเกฮูลูสามารถแบ่งได้ดังนี้

1. **งานบ้าน** หมายถึง งานที่จัดขึ้นที่บริเวณบ้าน หรือในหมู่บ้าน ผู้จัดงานจะจ้างคณะลิเกฮูลูให้มาแสดงในงานของตนเอง โดยที่ผู้ชมไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น โดยพบว่าวัตถุประสงค์ของการแสดงลิเกฮูลูในงานบ้านมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน ได้แก่ เพื่อเฉลิมฉลอง / แสดงความชื่นชมยินดี เพื่อแก้บน และเพื่อรักษาพยาบาลผู้ที่เจ็บป่วย
2. **งานบุญ** เป็นงานที่กลุ่มบุคคลคณะใดคณะหนึ่งจ้างคณะลิเกฮูลูไปแสดงในงานที่จัดขึ้นเนื่องในโอกาสสำคัญทางศาสนา โดยพบว่ามีทั้งงานบุญของศาสนาอิสลาม และงานบุญทางศาสนาพุทธ ในการแสดงลิเกฮูลูหัวหน้าคณะจะแสดงให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดงานในครั้งนั้น
3. **งานจัดรายการ** ลักษณะของงานประเภทนี้จะเป็นการว่าจ้างคณะลิเกฮูลูไปแสดง โดยที่ผู้ว่าจ้างจะเก็บเงินจากผู้ที่มาชมการแสดง
4. **งานของหน่วยงานรัฐ** คือการที่หน่วยงานรัฐขอความร่วมมือให้คณะลิเกฮูลูไปแสดงในงานที่หน่วยงานนั้น ๆ จัดขึ้น โดยหน่วยงานที่จัดงานนั้นมีจุดมุ่งหมายที่จะสื่อสารกับประชาชนผ่านทางลิเกฮูลู ดังนั้นจึงมีการกำหนดหัวข้อในการแสดงให้
5. **งานแสดงศิลปวัฒนธรรม** ลักษณะของงานประเภทนี้จะเป็นการแสดงเพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ลิเกฮูลูไปแสดงในฐานะของศิลปะพื้นบ้านแขนงหนึ่ง

6. งานทั่วไป คือการที่มีผู้จัดงานบางอย่างขึ้น แล้วจ้างคณะลิเกฮูลู่ไปแสดง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้การแสดงลิเกฮูลู่ดึงประชาชนให้มาร่วมในงานของตน โดยประชาชนที่มาร่วมงานสามารถชมการแสดงลิเกฮูลู่ได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ

โอกาสในการแสดงลิเกฮูลู่ที่พบได้มากที่สุดคือการแสดงในงานบ้าน ซึ่งเป็นการแสดงในงานประเพณีของชาวมุสลิมและงานรื่นเริงต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่โอกาสในการแสดงที่เป็นงานจัดรายการนั้นปัจจุบันพบว่าไม่มีงานในลักษณะนี้อีกแล้ว ส่วนการแสดงในงานบุญและงานทั่วไปพบว่ายังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และโอกาสในการแสดงที่เป็นงานของหน่วยงานรัฐและงานแสดงศิลปวัฒนธรรมนั้นพบว่ามีมากขึ้นกว่าในอดีต

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 2

สื่อพื้นบ้านลิเกฮูลู่มีบทบาทต่อชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างไร

จากการศึกษาบทบาทของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลู่ที่มีต่อชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลู่มีบทบาทในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การให้ความบันเทิง
2. การให้ข้อมูลข่าวสาร
3. การให้การศึกษา
4. การรายงานวิพากษ์วิจารณ์สภาพเหตุการณ์และสังคม
5. การประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ
6. การถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลัง
7. การรักษาพยาบาลกายและใจ
8. การแสดงเอกลักษณ์และตัวตน

1. การให้ความบันเทิง

บทบาททางด้านการให้ความบันเทิงเป็นบทบาทหลักของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลู่ แม้ว่าจะองค์ประกอบต่าง ๆ ของลิเกฮูลู่จะมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่บทบาททางด้านการให้ความบันเทิงก็ยังคงเป็นบทบาทหลักที่โดดเด่นของสื่อพื้นบ้านชนิดนี้อยู่เช่นเดิม โดยความบันเทิงที่ได้รับจากการ

ชมการแสดงลิเกฮูลูมีทั้งความเพลินเพลินจากการฟังเพลง การแสดงลีลาของลูกคู่ รวมถึงความสนุกสนานในการฟังกลอนสด

2. การให้ข้อมูลข่าวสาร

สื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูนับว่าเป็นสื่อหนึ่งที่สามารถใช้เป็นช่องทางในการแจ้งข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทราบ และพบว่ามีหน่วยงานรัฐหลายหน่วยงานได้ใช้สื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูเป็นช่องทางในการแจ้งข้อมูลข่าวสารไปยังประชาชนด้วย

3. การให้การศึกษา

บทบาททางด้านการให้การศึกษาของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูนั้นจะเป็นลักษณะการให้ความรู้ความคิดโดยทั่วไป เป็นการชี้แนะแนวทางปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ ให้การศึกษาทางอ้อมกับบุคคล ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการให้ความรู้ทั่วไปด้านศาสนา การอบรมจริยธรรมและการชี้แนะแนวทางปฏิบัติของบุคคล

4. การรายงานวิพากษ์วิจารณ์สภาพเหตุการณ์และสังคม

บทบาทของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูทางด้านการรายงานวิพากษ์วิจารณ์สภาพเหตุการณ์และสังคมนั้นจะเป็นในลักษณะของการรายงานสภาพการณ์ทั่วไปในสังคม รวมถึงการขบถลั่นที่มีเนื้อหาเสียดสีสังคม

5. การประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ

ลิเกฮูลูเป็นสื่อพื้นบ้านอีกประเภทหนึ่งที่มีลักษณะเช่นเดียวกับสื่อพื้นบ้านประเภทอื่น นั่นคือสามารถที่จะเป็น "เครื่องมือทางสังคม" ช่วยให้คนได้ติดต่อสัมพันธ์กัน ใกล้ชิดกันมากขึ้น สามารถที่จะประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ได้

6. การถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลัง

บทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลังนี้พบอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกจะเป็นการฝึกซ้อมกันเองในชุมชน ลักษณะที่สอง คือ การสอนลิเกฮูลูในระบบโรงเรียน โดยพบว่าปัจจุบันมีการสอนการแสดงลิเกฮูลูในบางโรงเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย ซึ่งถือเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลังอย่างเป็นระบบมากขึ้น

7. การรักษาพยาบาลกายและใจ

บทบาททางด้านการรักษาพยาบาลกายและใจนี้จะเห็นได้จากโอกาสในการแสดงประเภทหนึ่งของลิเกฮูลูที่เป็นการแสดงเพื่อรักษาคนเจ็บป่วย โดยเป็นการช่วยให้ผู้ป่วยมีกำลังใจดีขึ้น สามารถที่จะต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บได้ต่อไป

8. การแสดงเอกลักษณ์และตัวตน

การแสดงลิเกฮูลูนั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และตัวตนของชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยภาษาที่ใช้ในการแสดงคือภาษามลายูถิ่นที่เป็นภาษาที่นิยมใช้กันในหมู่ชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากนั้นเนื้อหาของเพลงและกลอนสดยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวบ้านอีกด้วย

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 3

บทบาทของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูที่มีต่อชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

การเปลี่ยนแปลงบทบาทของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูที่เห็นได้ชัดเจน คือ การเพิ่มความสำคัญของบทบาทในด้านการให้ข่าวสารความรู้และการให้การศึกษา ซึ่งมีการเพิ่มความสำคัญขึ้นมาเทียบเท่ากับบทบาททางด้านการให้ความบันเทิงที่เป็นบทบาทหลักดั้งเดิมสำหรับบทบาทในด้านการประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ และบทบาททางด้านการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลังนั้นพบว่ามีมากขึ้นกว่าในอดีต ในขณะที่บทบาททางด้านการรักษาพยาบาลกายและใจนั้นลดน้อยลงกว่าเดิม ส่วนบทบาททางด้านการรายงานวิพากษ์วิจารณ์สภาพเหตุการณ์และสังคมและบทบาททางด้านการแสดงเอกลักษณ์และตัวตนไม่พบการเปลี่ยนแปลง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของสื่อพื้นบ้านลิเกสุลุพบว่า องค์ประกอบของสื่อพื้นบ้านลิเกสุลุทุกส่วนต่างก็มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยการเปลี่ยนแปลงที่ น่าสนใจคือการเปลี่ยนแปลงโอกาสในการแสดง ซึ่งพบว่าในปัจจุบันสื่อพื้นบ้านลิเกสุลุมี โอกาสในการแสดงที่เปิดกว้างมากขึ้น แต่เดิมโอกาสในการแสดงส่วนใหญ่จะเป็นงานบ้าน เช่น งานประเพณีของชาวมุสลิม หรืองานรื่นเริงที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันการแสดงลิเกสุลุมี โอกาสแสดงในงานของหน่วยงานรัฐหรืองานแสดงศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ทำให้สื่อพื้นบ้านลิเกสุลุมี การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในด้านอื่น ๆ ตามมา อาทิ การเปลี่ยนเครื่องแต่งกายให้สวยงาม ขึ้น การเพิ่มภาษาไทยเข้ามาในการแสดง รวมถึงการปรับเปลี่ยนเนื้อหาของเพลงและกลอนสด ให้มีประโยชน์กับผู้ฟังมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงทางด้านขนบนิยมในการแสดงในส่วนของขั้นตอนการแสดง จากเดิมที่ไม่มีบทอาถรรพ์ แต่ภายหลังมีการเพิ่มบทอาถรรพ์เข้ามา โดยรับเอาขั้นตอนการแสดงนี้มา จากการแสดงลิเกสุลุของประเทศมาเลเซีย แสดงให้เห็นถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในกลุ่มชนที่มี สื่อพื้นบ้านชนิดเดียวกัน ซึ่งช่องทางการแลกเปลี่ยนนี้เองที่ทำให้สื่อพื้นบ้านลิเกสุลุเกิดการ พัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชมและดำรงอยู่ต่อไปได้

เมื่อพิจารณาผลสรุปของการศึกษาการเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องใน ศิลปการแสดงหนังตะลุง ของ ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (2525) พบว่าการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบของสื่อพื้นบ้านลิเกสุลุเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับหนังตะลุง กล่าวคือการ เปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งอยู่บนรากฐานเก่า ไม่ได้ผลัดตัวออกมาอย่างสิ้นเชิง ยังคงเอกลักษณ์ของสื่อพื้นบ้านลิเกสุลุที่เป็นสื่อพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมอยู่ และการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นทำให้สื่อพื้นบ้านลิเกสุลุสามารถปรับตัวทำให้สื่อพื้นบ้านลิเกสุลุสามารถ ปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปได้เป็นอย่างดี

การเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของสื่อพื้นบ้านลิเกสุลุ นั้นเป็นลักษณะของการ ประยุกต์ โดยมีการผสมผสานกันระหว่างของเก่ากับของใหม่ ซึ่งจะเห็นได้ชัดจากการที่นำเนื้อหา ที่มีประโยชน์กับชาวบ้านมาสอดแทรกเข้าไปในเพลงประกอบและกลอนสด ซึ่งเป็นไปในแนว เดียวกันกับเสรี พงศ์พิศ (2536) ที่ได้กล่าวถึงการประยุกต์วัฒนธรรมพื้นบ้านว่าเป็นการ เปลี่ยนแปลงโดยมีการผสมผสานกันระหว่างของเก่าและของใหม่กลายเป็นวิธีการหรือรูปแบบใหม่ ที่เหมาะสมและมีประโยชน์ โดยมีพื้นฐานมาจากรากเหง้าเดิมในวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้น

สำหรับบทบาทของหน่วยงานรัฐในกรณีของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูนั้นพบว่าหน่วยงานรัฐแสดงบทบาทเป็นผู้สนับสนุนทางด้านการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการแสดงโดยมีการจัดอบรมสัมมนาให้กับศิลปินลิเกฮูลู ซึ่งถือว่าเป็นการนำข้อมูลและความรู้ในระบบใหม่มาประสานกับวัฒนธรรมเดิมของชาวบ้านที่มีความรู้และข้อมูลในระบบเดิม ซึ่งจะทำให้การประยุกต์สื่อพื้นบ้านนั้นเกิดผลดียิ่งขึ้น

ส่วนประเด็นเกี่ยวกับการเข้ามาของสื่อสมัยใหม่ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้านนั้น พบว่าการเข้ามาของสื่อสมัยใหม่นี้ส่งผลกระทบต่อลิเกฮูลูคือทำให้โอกาสในการของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูเปลี่ยนไปจากเดิม คือไม่มีการแสดงในลักษณะของงานจัดรายการอีกแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากมีสื่อมวลชนเข้ามามาก ชาวบ้านจึงไม่นิยมเสียเงินเพื่อเปิดรับสื่อพื้นบ้านอีกต่อไป สอดคล้องกับที่จิตตนา หนูณะ (2534) ได้กล่าวถึงประเด็นการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้านในปัจจุบันว่าการเข้ามาแทนที่ของสื่อสมัยใหม่มีผลทำให้สภาพวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมชนบทได้รับผลกระทบอย่างรอบด้านและต่อเนื่อง โดยแรงกระทบบนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเนื้อหาและรูปแบบ

แต่ในอีกด้านหนึ่งผู้วิจัยพบว่าเทคโนโลยีที่พัฒนาทำให้เกิดผลทางด้านบวกกับสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูด้วยเช่นกัน กล่าวคือมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการนำเสนอที่ทันสมัยขึ้นโดยมีการบันทึกเทป ซีดี และวีซีดีออกจำหน่าย ทั้งในรูปแบบของดีวีดีมัลติมีเดีย และบันทึกการแสดงสดลิเกฮูลู ซึ่งได้รับความนิยมจากประชาชนอย่างมาก โดยมีวางจำหน่ายทั่วไปในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงในเพื่อนบ้านใกล้เคียงอย่างประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซีย

นอกจากนั้นการเกิดขึ้นของเทป ซีดี และวีซีดีลิเกฮูลูนี้ยังแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวไปสู่ความเป็นสื่อมวลชนของลิเกฮูลู ทำให้สื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูแพร่หลายมากยิ่งขึ้น โดยเปลี่ยนจากการเป็นสื่อตั้งรับที่ต้องรอให้ผู้ชมเดินเข้ามาหา ไปเป็นสื่อรุกที่บุกเข้าไปถึงบ้านของผู้ชม เป็นการขยายกลุ่มผู้ฟังให้กว้างมากยิ่งขึ้น

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ สื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูยังได้ใช้ประโยชน์จากสื่อสมัยใหม่อีกด้วย โดยหัวหน้าคณะลิเกฮูลูมีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อสมัยใหม่เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการแสดง ซึ่งถือได้ว่าสื่อสมัยใหม่มีส่วนในการเกื้อหนุนสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูด้วยเช่นกัน

สื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับการแสดงให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายได้เป็นอย่างดี โดยสังเกตได้จากเนื้อหาของเพลงและกลอนสดที่จะแต่งให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของแต่ละพื้นที่ที่ทำการแสดง นอกจากนั้นในขณะแสดงก็สามารถที่จะปรับการแสดงให้ตรงกับความต้องการของผู้ชมในขณะนั้นได้ เช่น ร้องเพลงที่ผู้ชมขอให้ร้อง ซึ่งจากคุณสมบัตินี้เองทำให้สื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูยังคงได้รับความนิยมในหมู่ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาจนถึงปัจจุบัน

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้สื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูยังคงอยู่ คือ กระบวนการสืบทอด โดยในอดีตนั้นการสืบทอดสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูนั้นจะจำกัดอยู่ในวงแคบกล่าวคือจะสืบทอดกันภายในหมู่บ้านเท่านั้น แต่ในปัจจุบันการสืบทอดสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูขยายวงกว้างขึ้น โดยเริ่มมีการสอนในโรงเรียน จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูสามารถที่จะคงอยู่ต่อไปได้

สำหรับประเด็นด้านบทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูนั้นพบว่าบทบาทด้านการให้ข้อมูลข่าวสารและให้การศึกษาอันมีมากขึ้นกว่าในอดีต โดยพบว่ามีมากพอ ๆ กับบทบาททางด้านการให้ความบันเทิง ทั้งนี้เนื่องจากการที่หน่วยงานรัฐใช้สื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูเป็นสื่อเพื่อการพัฒนา และสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูก็ได้ปรับเนื้อหาของเพลงและกลอนสดโดยเน้นที่เนื้อหาที่เป็นประโยชน์กับประชาชนมากยิ่งขึ้น ทำให้บทบาททางด้านการให้ข้อมูลข่าวสารและบทบาทในการให้การศึกษาทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าเป็นห่วงอีกประการหนึ่งในการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา คือการใช้ในลักษณะของ “ดาบคมเดียว” คือมุ่งแต่ใช้ประโยชน์จากตัวสื่อพื้นบ้าน แต่ไม่สนใจที่จะช่วยพัฒนาตัวสื่อพื้นบ้าน ดังเช่นที่กาญจนา แก้วเทพ (2546) แสดงความคิดเห็นไว้ แต่ในกรณีของสื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูพบว่ายังมีการลับอีกคมของดาบด้วย กล่าวคือมีหน่วยงานรัฐจัดอบรมให้กับศิลปินลิเกฮูลู โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับศิลปินลิเกฮูลู เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ต้องการไปเผยแพร่ไปยังประชาชน ซึ่งมีสวนช่วยให้บทบาททางด้านการให้ศึกษานั้นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังมีการอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของศิลปินพื้นบ้านลิเกฮูลูด้วยเช่นกัน ซึ่งนับว่าเป็นนิมิตหมายอันดีของการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อการพัฒนา

ข้อจำกัดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดดังนี้

1. เวลาในการสัมภาษณ์มีจำกัด ทั้งนี้เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่ของหัวหน้าคณะบางคนที่ยูวิจัยได้รับนั้นเป็นข้อมูลกว้าง ๆ เช่น อยู่ในหมู่บ้านนั้น อยู่ในตำบลนี้ ไม่ได้ระบุตำแหน่งบ้านที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังไม่มีหมายเลขโทรศัพท์ที่จะติดต่อได้ ทำให้ต้องใช้เวลาในการสืบหาที่อยู่ค่อนข้างมาก บางครั้งกว่าจะตามตัวพบก็เป็นเวลาบ่ายแล้ว ประกอบกับในช่วงที่ยูวิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามนั้น (เดือนมกราคม - กุมภาพันธ์ 2547) เป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย การเดินทางไม่ค่อยปลอดภัย ยูวิจัยจึงต้องรีบเดินทางกลับที่พักก่อนค่ำ เวลาในการสัมภาษณ์จึงมีอยู่จำกัด

2. ส่วนมากหัวหน้าคณะลิกเกสูลูจะพูดภาษามลายูถิ่น ซึ่งยูวิจัยไม่เข้าใจ ในการสัมภาษณ์จึงต้องอาศัยล่ามช่วยแปล อาจทำให้ข้อมูลบางส่วนตกหล่นไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการสำรวจและรวบรวมชื่อ - ที่อยู่ของศิลปินลิกเกสูลูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยจัดทำขึ้นเป็นทำเนียบศิลปินลิกเกสูลู เพื่อให้สะดวกสำหรับการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านชนิดนี้ต่อไป

2. ควรมีการสนับสนุนให้มีการสืบทอดการแสดงลิกเกสูลูไปสู่อนุชนรุ่นหลังอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นที่สถานศึกษาตั้งอยู่ ดังนั้นจึงอาจนำลิกเกสูลูบรรจุเข้าเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์สื่อพื้นบ้านชนิดนี้ให้คงอยู่ต่อไป

3. ส่วนใหญ่แล้วศิลปินลิกเกสูลูแสดงลิกเกสูลูเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น เนื่องจากงานแสดงมีไม่แน่นอนทำให้ไม่สามารถยึดการแสดงลิกเกสูลูเป็นอาชีพหลักได้ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้านชนิดนี้ในอนาคต ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ศิลปินลิกเกสูลูสามารถที่จะยึดการแสดงลิกเกสูลูเป็นอาชีพหลักได้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์สื่อพื้นบ้านลิกเกสูลูในอีกทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามลงพื้นที่เพื่อทำการวิจัย หากเป็นไปได้ควรกระทำโดยบุคคลที่เป็นคนในท้องถิ่น เพราะจะสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้มากกว่า ซึ่งจะทำได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำมากขึ้น
2. ควรจะมีการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านชนิดอื่น ๆ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เช่น ซีละ มะโย่ง ที่ปัจจุบันประสบกับภาวะเสื่อมสลาย เพื่อจะได้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการเสื่อมสลายของสื่อดังกล่าว สำหรับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนป้องกันไม่ให้เกิดการเสื่อมสลายของสื่อพื้นบ้านประเภทอื่น ๆ
3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของหน่วยงานรัฐในการพัฒนาและอนุรักษ์สื่อพื้นบ้านลิเกฮูลู โดยศึกษาว่าหน่วยงานรัฐมีวิธีการพัฒนาและอนุรักษ์สื่อพื้นบ้านลิเกฮูลูอย่างไร บรรลุเป้าหมายเพียงใด รวมถึงศึกษาความต้องการของศิลปินลิเกฮูลูเองด้วย เพื่อเป็นแนวทางสำหรับกำหนดนโยบายในการอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อไป